هڪ مسلمان جي لاءِ

محبت ۽ دوستيءَ جو معيار

جامع مسجد رباني، هاءِ وي ڪالوني،
اسڪيم-33، نزد جمالي پُل، ڪراچي ايسٽ
فون: 0313-2707097

حکمتِ قرآن انسٹیٹیوٹ

حق ۽ واسطا ڪليل

ڪتاب جو نالو: محبت ۽ دوستيءَ جو معيار

پهريون ڇاپو: 2020ع
ڪمپوزنگ: عبدالله جروار
ڇپيندڙ: ذڪي سنز پرنٽرس، ڪراچي
ڇپائيندڙ : حڪمتِ قرآن انسٽيٽيوٽ، ڪراچي
قيمت : **30/=** رپيا

دعوتي سلسلي جا ڪتابڙا

(1) الله رحمان ۽ رحيم آهي (2) دعوت الي الله (3) منهنجو قرآن تي عمل پورو يا اڌورو؟ (4) هڪ مسلمان جي لاءِ محبت ۽ دوستيءَ جو معيار (5) مسلمان جي حيثيت ۽ منهنجي ذميواري (6) ڪير آهي جو الله کي قرض ڏئي؟ (7) قرآن سمجهي پڙهڻ لازم آهي (8) الله تي ايمان جون عملي صورتون

هي ڪتابڙا ڇپائڻ جي اجازت آهي. سرنديءَ وارن ماڻهن يا مسجد انتظاميه جي پاران نمازين ۽ پاڙيوارن ۾ تقسيم ڪرڻ سان دعوت جي وڏي ديني سرگرمي سرانجام ڏئي سگهبي. ان مقصد جي لاءِ ڪنهن به موضوع جا هڪ سؤ ڪتابڙا هڪ هزار رپين ۾ هيٺين هنڌن تان ملي سگهندا.

اسٽاڪسٽ

- سنڌيڪا اڪيڊمي B-24، نيشنل آٽو پلازه مارسٽن روڊ ڪراچي74400. فون: 021-32737290
- سنڌيڪا بوڪ شاپ: شاپ نمبر5، ميزنائين فلور، حيدرآباد ٽريڊ سينٽر، حيدر چوڪ، 03133692150
- سنڌيڪا بوڪ شاپ، 19 بلديه پلازه گهنٽا گهر چوڪ سکر فون: - 03013431537 03352233803
- سنڌيڪا بوڪ شاپ، جي پي او روڊ پوسٽ آفيس پنيان لاڙڪاڻو فون: 03313480039

حڪمتِ قرآن انسٽيٽيوٽ

جامع مسجد رباني، هاءِ وي ڪالوني،
اسڪيم-33، نزد جمالي پُل، ڪراچي ايسٽ

فون: 2707097-0313

بري سنگت کان بچڻ جو ڀلو نتيجو

“پوءِ ڪي (ماڻهو) ڪن ڏانهن مهاڙ ڪري ڪري هڪ ٻئي کان پڇڻ لڳندا. منجهانئن ڪو چوندڙ چوندو ته بيشڪ (دنيا □) منهنجو هڪ سنگتي هو، جو چوندو هو ته تون (قيامت جو) مڃيندڙ ٿيو آهين ڇا؟ ها جڏهن مرنداسون □ مٽي □ هڏا ٿينداسون (تڏهن) اسان کي بدلو ڏنو ويندو ڇا؟ (وري اُهو) چوندو ته اوهين (به دوزخين کي) ڏسو ٿا ڇا؟ پوءِ (پاڻ) جهاتي پائيندو ته اُهو (سنگتي) دوزخ جي وچ □ ڏسندو. چوندو ته الله جو قسم! تو ته مون کي ذري گهٽ هلاڪ ٿي ڪيو. □ جيڪڏهن منهنجي پالڻهار جو (مون تي) فضل نه ٿئي ها ته بيشڪ آءٌ (به عذاب □) حاضر ڪيلن مان هجان ها. بيشڪ، اسين نه ڪِي (هاڻي وري) مرڻ وارا آهيون۔ (اهو) رڳو اسان جو پهريون مرڻ هو (جو ٿي چڪو) □ نه ڪِي عذاب ڪيل آهيون. بيشڪ اِها وڏي مراد ماڻڻ آهي. اهڙي (نعمت) لاءِ ڀلي ته عمل ڪندڙ عمل ڪن. ڀلا اِها (بيان ڪيل نعمت) مهمانيءَ طور ڀلي آهي يا ٿوهر جو وڻ؟”

ڀلو دوست ڪير؟

عبدالله بن عباس کان روايت آهي ته:
رسول الله کان ڪنهن پڇيو: "اسان کهڙن
ماڻهن جي صحبت ۾ ويهون؟" پاڻ فرمايو:
"جن کي ڏسي الله ياد اچي ۽ جن جي ڳالهائڻ
سان توهان جي ديني ڄاڻ ۾ واڌارو ٿئي ۽ جن
جو عمل توهان کي آخرت جي يادگيري
ڪرائي." (ابن حبان)

فهرست

مُنڍ...6
تعارف..7
دوستي جي اهميت (قرآني آيتن جي روشنيءَ ۾)..............19
الله تعاليٰ سان محبت جي اهميت (قرآني آيتن جي روشنيءَ ۾)..............21
رسول اللهﷺ سان محبت جي اهميت (قرآني آيتن جي روشنيءَ ۾)..............22
قرآن ڪريم سان محبت جي اهميت (قرآني آيتن جي روشنيءَ ۾)..............22
ايمان وارن سان محبت جي اهميت (قرآني آيتن جي روشنيءَ ۾)..............23
دوستيءَ جي فضيلت (حديثن جي روشنيءَ ۾)23
الله تعاليٰ جي رضا لاءِ محبت ڪرڻ جي فضيلت (حديثن جي روشنيءَ ۾)....................24
رسول اللهﷺ سان محبت جي فضيلت (حديثن جي روشنيءَ ۾)..............26
ايمان وارن سان محبت جي فضيلت (حديثن جي روشنيءَ ۾)..............27
نيڪ ماڻهن سان محبت جي فضيلت (حديثن جي روشنيءَ ۾)..............29
ڪافرن سان دوستي ڪان روڪڻ جو حڪم (قرآني آيتن جي روشنيءَ ۾)........................29
شيطان جي دوستيءَ کان بچڻ جو حڪم.......30
نيڪ محبت ماڻڻ جون مسنون دعائون...................32

مُنڍ

محبت ۽ دوستي تمام ئي پاڪ جذبا آهن، پر اسان پلو دوست ان کي سمجهندا آهيون جيڪو اسان جي هر ڪم ۾ اسان جو ساٿ ڏئي، پوءِ پلي اهو ڪم غلط ئي چونه هجي، اسان جي هر ڳالهه تي ها ۾ ها ملائي، پوءِ پلي چونه اهو گناهه جو ڪم ئي هجي. حقيقت ۾ پلو دوست اهو هوندو آهي جيڪو اسان جي دنيا جي معاملن ۾ به ڀلائيءَ جو اونو رکي ۽ اسان جي مرڻ کانپوءِ واري حياتيءَ لاءِ به فڪرمند هجي. اهو اسان کي الله تعالى سان جوڙي ۽ جيڪي ڳالهيون ان جوڙ جوڙڻ ۾ رڪاوٽ هجن، آئيني وانگر انهن ڳالهين جي نشاندهي ڪري، اسان جي آخرت جو فڪر ڪري. اِهو سڀ ڪجهه اهو ئي ڪري سگهي ٿو، جيڪو الله ۽ ان جي پياري رسولﷺ سان دلي لاڳاپو رکندڙ هوندو ۽ ان سان محبت ڪندڙ هوندو ڇو جو اهڙو دوست ڄاڻندو آهي ته هڪ مومن جي زندگيءَ ۾ اُن جو الله ۽ اُن جو رسول سڀ کان اول هوندو آهي. ان جي محبت سڀ کان اول هوندي آهي، جيڪا سدائين قائم رهندڙ آهي، جيڪا ڪڏهن به فنا نه ٿيندي. جڏهن ته باقي دنيا جون سڀئي محبتون فنا ٿي وينديون. ماءُ پيءُ جي محبت، زال ۽ ٻارن جي محبت، مٽن مائٽن جي محبت، گهرگهاٽ جي محبت، مال دولت جي محبت، مطلب ته سڀئي محبتون فنا ٿي ويندڙ آهن پر جيڪا محبت الله ۽ ان جي رسول سان جڙيل هوندي سا باقي رهندي.

رسول اللهﷺ فرمايو:

> "قيامت جي ڏينهن تون انهن سان گڏ اٿندين جن سان تون محبت ڪرين ٿو." (بخاري)

اصل ۾ هن ڪتابڙي جو مقصد ئي اهو آهي ته انسان نيڪ ۽ بري سنگت ۾ فرق ڪري سگهي. دنياوي محبتن جي جادوءَ مان نڪري الله سان محبت ۽ دوستي ڪري ڏسي ته ان جي محبت ۾ ڪيترو نه مزو ۽ سڪون آهي. الله تعالىٰ سان محبت جي نتيجي ۾ وري نيڪ، پرهيزگار ۽ صالح انسانن سان دوستي جو ناتو ڳنڍڻ گهرجي ڇو جو قرآن ڪريم موجب انهن جي دوستي دنيا ۾ به چڱائيءَ جو سبب بڻبي ۽ قيامت جي

ڏينهن به فائدو ڏيندي.

قرآن پاڪ ۾ فرمايو ويو آهي:

الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿الزخرف: 67﴾

“قيامت جي ڏينهن سيئي هڪ ٻئي جا دشمن ٿي پوندا سواءِ پرهيزگار ماڻهن جي.”

الله تعالى کان دعا آهي ته هو اسان کي نيڪ ۽ صالح ماڻهن سان محبت ۽ انهن جي سنگت نصيب ڪري ۽ آخرت ۾ اسان جو حشر به صالحن سان گڏ ڪري. آمين.

تعارف

عربي ٻوليءَ ۾ "ولي" جي معنيٰ هوندي آهي دوست، مددگار، پاسدار، ويجهو، وغيره. انهيءَ مان لفظ "ولاء" ٺهيو آهي جنهن جي معني آهي دوستي، ويجهڙائي، محبت، مدد، پٺڀرائي، وغيره. جڏهن اهو ئي لفظ "ال" جي واڌاري سان استعمال ٿيندو آهي يعني "اَلْوَلَاء" ته اهو هڪ شرعي اصطلاح آهي، جيڪو هن ڳالهه جي ڇڻائي ڪري ٿو ته مؤمن کي ڪنهن ڪنهن سان دوستي ۽ محبت ڪرڻ گهرجي.

اهڙي طرح حُب جي معنى محبت (love) آهي. جيستائين محبت جو لاڳاپو آهي ته اهو هڪ زبردست هاڪاري جذبو آهي جيڪو انسان جي اندر لازمي هئڻ گهرجي. انهيءَ جذبي جو صحيح استعمال زندگين ۾ راحت پري ڇڏي ٿو.

ابوهريرهؓ کان روايت آهي ته رسول اللهﷺ فرمايو:

> "مؤمن ته محبت ۽ الفت جو مرڪز آهي. ان ماڻهوءَ ۾ ڪابه ڀلائي نه آهي جيڪو ٻين سان محبت نٿو ڪري ۽ ٻيا به ان سان محبت نٿا ڪن."
> (مسند احمد)

اچو ته هاڻي اسان محبتن جي ڪجهه قِسمن ۽ مرحلن وسيلي هي سمجهڻ جي ڪوشش ڪريون ٿا ته اسان جي لاءِ محبت ۽ دوستيءَ جو ڪهڙو معيار هئڻ گهرجي؟ ڪهڙي محبت ۽ دوستي اسان جي دنيا ۽ آخرت لاءِ فائديمند ۽ ڪهڙي "خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ" (دنيا ۽ آخرت جو نقصان) آهي؟

محبت ۽ دوستيءَ جا قسم!

محبت ۽ دوستيءَ جا ٽي قسم آهن: (1) واجب محبت، (2) مباح محبت ۽ (3) حرام محبت

(1) واجب محبت:

محبتن ۾ اها سڀ کان وڏيڪ اهم محبت آهي ۽ فرض جو درجو رکندي آهي. انهيءَ محبت جو لاڳاپو الله تعالى جي ذات سان ۽ ان سان لاڳاپيل سمورين شين سان آهي جيڪي اسان جي آخرت جي ڇوٽڪاري

جو سبب ٿينديون.

الله تعالى پاڻ به قرآن ڪريم ۾ ايمان وارن جي سڃاڻ هن طرح ڪرائي آهي:

"ايمان وارا ته الله جي محبت ۾ ڏاڍا زور هوندا آهن..."

(سورة البقره: 165)

يعني الله تعالى سان ايتري ته شدت واري محبت هجي جو انسان جي زبان تي هر وقت الله تعالى جي پچار ۽ ان جو ذڪر هجي. پنهنجي زندگي اهڙي بڻائي جيڪا الله تعالى کي وڻندڙ هجي ۽ ڪيس هر وقت الله تعالى کي ئي راضي ڪرڻ جي لنئُون لڳل هجي؛ يعني سندس زندگيءَ جو محور الله تعالى جي ذات ئي هجي. الله جو راضپو انهيءَ ۾ آهي ته ماڻهو الله جو چيو مڃيندڙ هجي. الله جو چيو آهي ته هُن انسان کي مٿاهين مرتبي وارو بڻايو آهي ته ماڻهو انسانن جو احترام ڪري، انهن جي حق ادائگي ڪري، انهن سان ڀلايون ڪري. اهي ڳالهيون به الله سان محبت جو اظهار آهن. انهيءَ سان الله تعاليٰ جي رضا ۽ محبوبيت حاصل ٿئي ٿي.

ابوذر غفاري؄ کان روايت آهي ته رسول الله؃ فرمايو:

"الله تعالى کي پنهنجي ٻانهن جي عملن مان سڀ کان وڌيڪ پيارو ۽ پسنديده عمل اها محبت آهي جيڪا الله تعالى جي راضپي لاءِ هجي."

(ابوداؤد)

الله سان سچي محبت جي نشاني

جيڪڏهن دل ۾ الله تعالى جي محبت هجي ته اها سڃاتي ڪيئن وڃي؟ ان جو اهڃاڻ يا نشاني ڇا آهي؟

ان جي نشاني هيءَ آهي ته جيڪڏهن ڪنهن وقت الله تعالى جي طرفان ڪا گهر ٿئي، پوءِ اهو عمل ڪرڻ جو هجي يا ڪا قرباني ڏيڻ جو، ته يڪدم "بڌم ۽ عمل ڪيم" چئي ڪري ان کي پورو ڪيو وڃي، يا وري الله جي راضپي لاءِ ۽ ان جي پسند کي سامهون رکندي، انهن شين کي ڇڏيو وڃي جيڪي رب تعالى کي پسند نه آهن. اهو ئي حقيقي معيار آهي، ڇو جو اها هڪ فطري ڳالهه آهي ته، جنهن شيءِ سان انسان

محبت ڪندو آهي ان کي ڇڏڻ ان لاءِ ڏکيو ٿي ويندو آهي.

الله تعالى جو پاڪ ارشاد آهي:

“چڱائيءَ کي ايسين ڪڏهن نه پهچندؤ جيسين جن شين کي دوست رکندا آهيو تن مان (الله جي واٽ نه) خرچيو، جيڪا شيءِ (الله لڳ خرچيو سا پَلي هئڻ گهرجي) ڇوته الله اُن کي ڄاڻندڙ آهي.” (سورة آل عمران: 92)

نيڪيءَ جو اصل روح الله تعالى جي محبت آهي. اهڙي محبت جو الله تعالى جي رضامنديءَ جي ڀيٽ دنيا جي ڪا به شيءِ پياري نه هجي. جنهن به شيءِ جي محبت انسان تي ايتري سوپاري ٿي وڃي جو هو ان کي الله تعالى جي محبت تي قربان نه ڪري سگهندو هجي ته پوءِ اهو ئي ان جو بُتُ آهي. جيستائين ماڻهوءَ انهيءَ بت کي ڀڃي پورا نه ڪري، نيڪيءَ جا دروازا ان لاءِ بند آهن.

حضرت ابراهيمؑ جو مثال اسان جي اڳيان آهي. هن الله تعالى جي هر سڏ تي “جيءُ منهنجا رب، مان حاضر آهيان!” چيو. پنهنجي ڪيترن ئي محبتن کي الله تعالى لاءِ قربان ڪيو، تڏهن وڃي الله تعالى کيس پنهنجي دوست بڻايو، خليل الله بڻايو. جيڪڏهن انسان جو هي رويو ٿي وڃي ته الله تعالى جي حڪم تي يڪدم عمل فرمانبرداري ڪري ڪنڌ جهڪائي ڇڏي ته هيءَ ان ڳالهه جي نشاني آهي ته سندس سموريون محبتون الله تعالى جي فرمان هيٺ آهن. سندس محبتون ڪمزوري نه آهن، مجبوري نه آهن الله تعالى جي حڪم مڃڻ رڪاوٽ (barrier) نه پر وسيلو (means) بڻيل آهن.

انسان جي سياڻپ پل انهيءَ آهي ته هو انهن سمورين محبتن کي هڪ اهڙي پُل (bridge) بڻائي ڇڏي، جيڪا کيس الله تعالى تائين پهچائي ڇڏي. ايئن نه ٿئي جو انهن دنياوي محبتن جي ڪوڙڪيءَ ڦاسي الله کي وساري ڇڏي، يا وري الله جي محبت کي پٺ پويان اڇلي ڦٽو ڪري.

اڄ ڪلهه ڏٺو ائين ويو آهي ته معاشي فڪرات واري ڊوڙ ماڻهو ايترو مصروف ٿي ويو آهي جو اسان کي الله تعالى جي باري سوچڻ جو وقت تمام ئي گهٽ ملي ٿو. الله تعالى سان اسان جو عبديت جو پورو سارو، تمام ئي پري جو، رسمي (formal) يا اڃا به

ايئن چئجي تــه بلڪــل ئي ٺــڏو ڳانــڍاپو آهي. ان جي حڪمن جي بجا آوري به اسان پنهنجي مـوڊ ۽ مرضـيءَ تي ڪـريون ٿا. اهو پالڻهار، جيڪـو اسان کي سـتر مـائرن کـان وڌيڪ محبت ڪـري ٿـو، ان سـان لاڳـاپي ۽ محبت وارن جـذبن جي گـرمي هئڻ گهـرجي پـر افسـوس ان ڳالهه جو آهي ته اسان جي محبت ۾ اها گـرمي آهي ئي ڪونه. الله تعالى جو نالو ٻڌي دل خوشيءَ سان، شـڪر سان پرجي وڃي، ان جي قدرت ۽ ڪبريائيءَ تي اکيـون آليون ٿي وڃن، ان جي ڀلاين ۽ مهربـانين تي پنهنجـائيت جـــو احســـاس اجـــاگر ٿي پـــوي، ان جي رحمت تي ويجهڙائيءَ جو احساس ٿيڻ لڳي: اهـو ئي اصـل ۾ اللـه تعـالى جي محبت جـــو معيـــار آهي ۽ اهـــا محبت هـــر مسلمان جي عقيدي جي تقاضا آهي، يعـني اللـه تعـالى سان اهـڙي محبت ڪـرڻ هـر مسـلمان تي عين فـرض آهي.

رسول اللهﷺ سان محبت:

اسـان جـو ايمـان ان وقت تـائين مڪمـل نٿـو ٿي سگهي جيسـتائين اسـان رسـول اللهﷺ سـان محبت نـه ڪريـون. جيڪـڏهن اسـان جي محبت سـچي آهي ۽ اسان سدائين لاءِ نبي ڪريمﷺ سان گڏ رهڻ گهـرون ٿـا ته پوءِ ان جو طريقو رڳو هيءُ آهي ته رسول اللهﷺ جي فرمانبرداري اختيار ڪريون.

اصـحاب سـڳورن جي زنـدگين تي نظـر وجهـو ۽ ويچار ڪري ڏسو ته انهن رسول اللهﷺ سان محبت جـو حق ڪيئن ادا ڪيو؟ پاڻ سڳورنﷺ جي مبارڪ زنـدگيءَ جـو ڪـو هڪ بـه اهـڙو پـل نـه آهي جنهن ۾ انهن نـبي ڪـريمﷺ جي فرمانن کي ڌيان سان نه ٻڌو هجي يـا ڪين غور سان نه ڏٺو هجي ۽ ان کان پوءِ سـندن فرمـان تي جيئن جو تيئن عمل نه ڪيو هجي. پـاڻﷺ زنـدگي ڪـيئن گـذاري. مـال جي هونـد وقت ڪـيئن اهـو محـرومن ۽ سائلن کي ڏئي ڇڏيندا هئا. زندگيءَ ۾ شڪر ڪيئن هو؟ ماڻهن سان ڀلايون ڪيئن هيـون؟ معـافي ۽ درگـذر جـو عالم ڇا هو؟ محبت ڇا هـئي؟ انسـان ٻاهـه جي عـذاب کان بچي وڃن ان جي فڪرمندي ڇا هـئي؟ پـاڻ ڪـيئن اٿندا ويهندا هئا؟ نمازون ۽ روزا ڪيئن پڙهنـدا ۽ رکنـدا هئا؟ گهريلو، ديـني ۽ قـومي ذميواريـون ڪـيئن نڀائينـدا هئـا؟ پـاڻ سـڳورنﷺ جي انهن سـمورين ڳـالهين کي اصحاب سڳورن غور سان ڏٺو، پـوءِ پاڻ سـڳورنﷺ جي

فرمانبرداريءَ جا انتهائي عمدا مثال قائم ڪندي پاڻ ڪريمنﷺ سان محبت جو حق ادا ڪيو.

ايئن اڄ به رسول اللهﷺ سان محبت جي تقاضا آهي ته زندگيءَ جي هر معاملي ۾، وک وک تي، پاڻ سڳورنﷺ جي فرمانبرداري اختيار ڪندي، سندن فرمانن تي عمل ڪيو وڃي؛ ڇو جو اها محبت جيڪا رسول اللهﷺ جي طريقي تي هلڻ نه سيکاري، سا رڳو ٺڳيءَ جو ناهه آهي. اها محبت جيڪا توهان کي پاڻ سڳورنﷺ جي فرمانبرداري نه سيکاري، اها سراسر ڪوڙ ۽ منافقت آهي ۽ اها محبت جيڪا توهان کي حضورﷺ جي طريقي جي ويجهو نه ڪري سا رڳو ڏيکاءُ آهي.

رسول اللهﷺ فرمايو:

"ڪو ماڻهو ان وقت تائين مؤمن نٿو ٿي سگهي جيستائين پنهنجي اولاد، پيءُ ماءُ ۽ باقي ٻين سمورن ماڻهن جي ڀيٽ ۾ مون سان وڌيڪ محبت نٿو ڪري." (بخاري ۽ مسلم)

رسول اللهﷺ سان محبت جي هڪ ڳُهر هيءَ به آهي ته پاڻ سڳورنﷺ جي مِشن ۾ انهن جو هٿ ونڊايو وڃي. رسالت جو زمانو ته ختم ٿي ويو پر رسالت وارو ڪم جيستائين دنيا موجود آهي، جاري رهندو. پاڻ سڳورنﷺ جو مشن ڇا هو؟ سندن مشن هو قرآن جي تعليم کي دعوت وسيلي عام ڪيو وڃي ۽ امر بالمعروف ۽ نهي عن المنڪر وسيلي دين جي حڪمن کي نافذ ڪيو وڃي. دنيا ۾ جيڪي ماڻهو گمراهيءَ واري باهه جي ڪناري تي بيٺل آهن، انهن کي اتان بچايو وڃي.

قرآن سان محبت

انسان جي مومن هئڻ جو هڪ معيار هيءُ به آهي ته ان جي دل ۾ قرآن جي محبت، عزت ۽ عظمت جو احساس هجي. ان جي دل ۾ الله تعالى جو ڪلام پڙهڻ جو شوق هجي. ياد رکو ته اسان جي زندگيءَ جو ڪو به تجربو قرآن ڏانهن اچڻ ۽ ان کي سمجهي ڪري پڙهڻ کان وڌيڪ اهم، عظيم، برڪت ڀريو ۽ نفعو ڏيندڙ نٿو ٿي سگهي.

قرآن ڪريم ۾، الله تعالى جي طرفان علم ۽ ڏاهپ جي بي مثال خزانن جو هڪ جهان آهي، جيڪو

زندگيءَ جي هر امتحان تي اسان جي رهبري ڪرڻ لاءِ تيار آهي. قرآن مان انسان کي اهڙي روشني ملي ٿي جيڪا سندس روح کي روشن ڪري ڇڏي ٿي. هن ۾ الله جي سچائڻ جو خزانو موجود آهي جيڪو انسان جي دل کي معمور ڪري ڇڏي ٿو. الله جي نعمتن ۽ احسانن جو اهڙو تفصيل آهي جيڪو دل کي پگهاري ڇڏي ٿو ۽ اکين مان لڙڪ لار ڪري ڪرڻ لڳن ٿا. سچ هي آهي ته انسان جي لاءِ قرآن کان وڌيڪ قيمتي ۽ قدر لائق دنيا جو ٻيو ڪوبه خزانو نه آهي.

قرآن ڪريم ۾ فرمايو ويو آهي:

“ (اي نبي ﷺ) چؤ ته (هي قرآن) الله جي فضل سان ۽ سندس ٻاجهه سان (نازل ٿيو آهي) پوءِ اُن سان خوش ٿيڻ گهرجين...” (سورت يونس: 58)

انسان جي ان کان وڌيڪ بدبختي نٿي ٿي سگهي ته هو 60 يا 70 يا 80 سالن جي زندگي گذاري، هن دنيا مان موڪلائي وڃي ۽ زندگيءَ ۾ ڪڏهن به هن ڪتاب کي کولڻ جي تڪليف نه ڪري ته هي الله جو ڪلام ڪهڙو پيغام ڏئي ٿو؟ هن ۾ ڇا لکيل آهي؟ قرآن ڪريم مون کي ڇا ٿو ٻيو چوي؟ يعني ڪڏهن به هن جي دل ۾ قرآن کي هنئين هنڊائڻ لاءِ محبت پيدا نه ٿي هجي.

اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْنَا مِنْهُمْ

“اي الله! اسان کي اهڙن ماڻهن ۾ شامل نه ڪجان.” (آمين)

قرآن به پنهنجا دروازا رڳو انهن ماڻهن لاءِ ئي کوليندو آهي جن جي اندر هدايت جي گهرج هوندي آهي ۽ الله جي ڪلام سان محبت هوندي آهي.

الله تعالىٰ قرآن ڪريم ۾ فرمائي ٿو:

“مُؤمن آهي ئي اهي آهن جن جون دليون جڏهن الله ياد ڪيو ويندو آهي (ته) ڏڪي وينديون آهن ۽ جڏهن سندس آيتون انهن کي پڙهي ٻڌائبيون آهن تڏهن اهي سندن ايمان کي وڌائينديون آهن...” (سورت الانفال:2)

نبين اصحاب سڳورن ۾ پاڻ ڪريمن ﷺ جي پاڪ گهر وارين سان محبت

اسلام آڻڻ جي بنيادي گهُر هيءَ به آهي ته الله تعالى جي موڪليل سمورن نبين سڳورن ۽ پاڻ ڪريمن□ جي اصحاب سڳورن سان محبت ڪئي وڃي ۽ انهن جي وچ ۾ ڪنهن به قسم جو فرق نه رکيو وڃي ۽ نه ئي ڪنهن هڪ جو مان پئي ڪان وڌايو وڃي.

قرآن ڪريم ۾ جيڪي نبين سڳورن جا قصا موجود آهن؛ مثال طور حضرت ابراهيمؑ، حضرت نوحؑ، حضرت لوطؑ، حضرت يوسفؑ، حضرت موسىؑ، حضرت عيسىؑ ۽ ٻين نبين سڳورن جا قصا، انهن مان سبق پرايو وڃي. انهن جي تعليم تي سوچ ويچار ڪيو وڃي. پنهنجي ٻارن کي انهن جي زندگيءَ جي احوال کان واقف ڪرايو وڃي ۽ انهن نبين جي ڪردار کي پنهنجي لاءِ عملي نمونو (role model) بڻايو وڃي، ڇو جو اهي سمورا الله تعالى جا خاص ٻانها آهن ۽ الله تعالى جا چونڊيل آهن.

اصحاب سڳورن جي ايمان جي شاهدي ته الله تعالى پاڻ قرآن پاڪ ۾ ڏني آهي. الله تعالى اسان مسلمان امت کي، اصحاب سڳورن جي ايمان جهڙو ايمان آڻڻ جو حڪم ڏئي ٿو. فرمايو ويو:

آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ (البقرة: 13)

“... ائين ايمان آڻيو جيئن ماڻهن (اصحاب سڳورن) ايمان آندو آهي...”

اهڙي طرح سان پاڻ سڳورن□ جي پاڪ گهر وارين جي باري ۾ الله تعالى جو فرمان آهي ته:

النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ (الأحزاب: 6)

“پيغمبر□ مؤمنن تي سندن جانين کان وڌيڪ حق رکندو آهي ۽ سندس زالون سندن مائرون آهن.”

تنهن ڪري اسان کي به انهن سان پنهنجي مائرن جهڙي محبت ڪرڻ گهرجي.

(2) مباح محبت

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِندَهُ حُسْنُ الْمَآبِ (آل‌عمران: 14)

“ماڻهن لاءِ زالن ۽ پُٽن ۽ سونَ ۽ چانديءَ جي (وڏن وڏن) سٿيل ڍيرن ۽ نشان ڪيل گهوڙن ۽ ڍورن ۽ پوک جي سڌن جو پيار سينگاريو ويو آهي، اِهو دنيا جي حياتيءَ جو سامان آهي، ۽ الله وٽ چڱو موٽڻ جو هنڌ آهي.”

انسان کي فطري طور تي پنهنجا پيار ٻچا، پئسو ڏوڪڙ، پوکي راهي، واپار وڙو وغيره چڱو لڳندو آهي. الله تعالى انهن جي محبت کان به نه روڪيو آهي ۽ انهيءَ محبت کي مباح (جائز) سڏيو آهي، پر ان لاءِ شرط اهو آهي ته اها محبت ايتري هجي جيترو هن دنيا ۾ رهڻو آهي. ان محبت ۾ ماڻهو ايترو غافل نه ٿي وڃي جو انسان جي ابدي آخرت واري زندگي تباهه ٿي وڃي. ان ڪري قرآن مثين آيت ۾ خبردار ڪيو آهي ته الله وٽ موٽڻ جو هنڌ آخرت واري زندگيءَ لاءِ ماڻهوءَ جي تياري هجي.

هيءَ به حقيقت آهي ته انهن مباح محبتن جي ڪري ئي دنيا ۾ رونق آهي. جيڪڏهن انسان طبعي طور تي انهن ڏانهن مائل نه هجي ها ته دنيا جو نظام ئي تباهه ٿي وڃي ها. ڪنهن کي ڪهڙي ضرورت هجي ها ته پوکي راهي ڪرڻ جو اهنج سهي ها. يا مزدوري ۽ ڪارخانن ۾ محنت ڪري ها يا واپار ۾ پنهنجو پئسو سيڙائي ها.

تنهن ڪري دنيا جي قائم رهڻ لاءِ ضروري هو ته ماڻهن جي دلين ۾ انهن شين جي محبت پيدا ڪئي وڃي پر ان محبت ۾ آزمائش رکيل آهي. ان محبت مان پنهنجي آخرت جي تياريءَ جو سامان ناهڻ اهائي ماڻهوءَ جي ڪاميابي آهي.

الله تعالى جو قرآن ڪريم ۾ فرمان آهي:

“(اي پيغمبر) چؤ ته الله جي (بڻايل) زينت جيڪا جيڪا پنهنجن ٻانهن لاءِ پيدا ڪئي اٿس ۽ روزيءَ مان سٺيون شيون ڪنهن حرام ڪيون آهن؟ چؤ ته اهي (شيون) دُنيا جي حياتيءَ ۾ (۽) خلاصيون قيامت جي ڏينهن مؤمنن لاءِ آهن.” (سورت الاعراف:32)

انهن نعمتن جي محبت کي طبعي طور انسان جي دل ۾ پيدا ڪري، انسان جو امتحان به ورتو ويو ته ڪير انهن شين جي محبت ۾ ڦاسي، انهن شين جي خالق ۽ مالڪ کي وساري ويهي ٿو يا انهن شين کي الله تعالى

جي سڃاڻ ۾ محبت جو وسيلو بڻائي ٿو.

قرآن پاڪ ۾ الله تعالى فرمائي ٿو:

”جيڪي زمين تي آهي سو اسان انهن جي سينگار لاءِ هن ڪري ڪيو ته سندن آزمائش وٺون ته انهن مان عملن ۾ ڏاڍو چڱو ڪير آهي.“ (سورت ڪهف: 7)

يعني جيڪڏهن دولت جي محبت دل ۾ نه هجي ها ته زڪوات ڪڍڻ ڪهڙوڏکيو هجي ها؟ پوءِ ان جو اجر ۾ ثواب به ڪهڙو ملي ها؟ ايئن وري جيڪڏهن کاڌي پيتي جي محبت دل ۾ نه هجي ها ته روزو رکڻ ۾ ڪهڙي صبر جي ڳالهه هجي ها؟ ۾ بکيو اڃيو رهڻ جو ڪهڙو اجر ملي ها؟

اِهي محبتون اصل ۾ اُهي وسيلا آهن جن کي الله جي رضا ۾ استعمال ڪري انسان پنهنجي آخرت سنواري سگهي ٿو. ايئن ئي رشتن ناتن جون محبتون آهن. انهن ئي محبتن جي ڪري الله تعالى جي حڪمن تي عمل ڪرڻ آسان ٿي ويندو آهي. مثال طور الله تعالى پيءُ ماءُ جا حق رکيا آهن. مٿن مائٽن ناتا ڳنڍڻ جو حڪم ڏنو آهي. ته انهن حڪمن جي پابندي ڪرائڻ ۾ اهو محبت وارو جذبو ٻارڻ جو ڪم ڪري ٿو. اهو جذبو جيترو سگهارو هوندو، اوترو ئي عمل ڪرڻ آسان ٿي ويندو.

رسول الله ﷺ فرمايو:

”جڏهن ڪو ٻانهو الله تعالى جي لاءِ ڪنهن ٻئي ٻانهي سان محبت ڪري ٿو ته الله تعالى به ان جي عزت ڪري ٿو.“ (احمد)

اهڙي طرح اولاد سان محبت جي تقاضا آهي ته انهن کي الله جي معرفت ۾ ٻانهپ جو شعور ڏجي. ان سان هڪ طرف اهي ذميوار انسان بڻجي سماج جا ڪارآمد فرد بڻبا ته ٻئي طرف الله جي ضابطن کي مڃيندڙ جي حيثيت ۾ اوهان جي لاءِ به راحت ۾ سک جو ذريعو بڻبا. اهڙي طرح انهن کي هڪ سٺي مسلمان جي حيثيت ۾ جاري رهندڙ صدقو بنائڻ جي ڪوشش ڪرڻ گهرجي. دولت سان محبت آهي ته دولت کي الله تعالى جي دين جي سر بلندي ۾ غريبن جي ڀلائي ۾ سڌاري جي ڪمن ۾ لڳايو وڃي. وري مرد ۾ عورت جو لاڳاپو آهي جيڪو هڪ فطري جذبو آهي ته انهيءَ جذبي کي نڪاح جي وسيلي جائز بڻائي، سنت جو به ثواب حاصل ڪيو وڃي. يعني اهي سموريون محبتون

هڪ طرح سان جنت کي حاصل ڪرڻ جو سِڪو آهن پر ايئن نه ٿئي جو انسان انهن ئي محبتن ۾ منجهي وڃي؛ انهن کي ئي زندگيءَ جو مقصد بڻائي ڇڏي ۽ نعمتون ڏيڻ واري کي وساري، انهن نعمتن کي ئي پوڄڻ لڳي.

الله تعالیٰ فرمايو آهي:

“اي ايمان وارؤ، اوهان کي نه ڪِي اوهان جا مال ۽ نه ڪِي اوهان جا اولاد الله جي ياد ڪرڻ کان ويسلو ڪري ڇڏين ۽ جيڪي ائين ڪندا سي ئي ڇيهي وارا آهن.” (سورت المنافقون:9)

رسول الله ﷺ فرمايو:

“جيڪو ماڻهو دنيا سان محبت ڪري ٿو سو پنهنجي آخرت کي ضرور نقصان پهچائي ٿو ۽ جيڪو ماڻهو آخرت سان محبت ڪري ٿو سو پنهنجي دنيا کي ضرور بگاڙي ٿو. ماڻهؤ! هميشه رهندڙ کي ٿوري وقت رهندڙ تي اوليت ڏيو.” (مشڪواة)

هي دنيا جون نعمتون اصل ۾ جنت جي نعمتن جو هلڪو عڪس (pale reflection) آهن. اهو عڪس حاصلات جي امنگ لاءِ ڏيکاريل آهي. باقي نه ته ڪير ڇو نيڪ عمل ڪري جنت کي حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪري ها ۽ بڇڙن عملن کان پاسو ڪري دوزخ کان بچڻ گهري ها؟

(3) حرام محبت

ٽيون قسم حرام محبت آهي، يعني گناهن سان محبت يا انهن شين سان محبت ڪرڻ، جن کان الله تعالیٰ روڪيو آهي. مثال طور شراب، بدڪاري، جوا وغيره، انهن ڏانهن تانگهه يا دلچسپي وڻڻ. اهي سڀئي ڪم حرام محبتن ۾ ڳڻيا ويندا آهن. ان کان سواءِ اسان جي معاشري ۾ هڪ تمام ئي اٽوٽندڙ عمل ناسور وانگر پکڙجي رهيو آهي ۽ اهو آهي ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جو پاڻ ۾ گڏجي سڏجي رهڻ، دوستي ڪرڻ ۽ ناجائز محبتن کي وڌائڻ. شيطان جو ته ڪم ئي اهو آهي ته هو گناهن کي، حرام محبتن کي چڱو، سهڻو ۽ سينگاري (decorate) اسان کي ڏيکاري. تنهن ڪري انهن کان پاڻ بچائڻ ۾ تمام وڏو اجر آهي.

ڪجهه مثالن سان حرام محبت کي سمجهو:

ٻارن کي ان ڪري صبح جي نماز لاءِ نه اٿاريو وڃي ته اهي رات دير تائين امتحان جي تياري ڪري رهيا هئا.

امتحان جيڪڏهن رمضان جي مهيني ۾ اچي ويا ته انهن کي ان ڪري روزو نه رکرايو وڃي ته امتحان ڏيڻ ۾ ڏکيائي ٿيندي.

غور ڪريو ته اولاد جي محبت، جائز محبتن ۾ اچي ٿي پر جڏهن اها ئي محبت الله تعالى جي نافرمانيءَ ۾ ملوث ڪرڻ لڳي ته هاڻي اها ئي محبت حرام محبت جي درجي ۾ هلي وئي.

اهڙي طرح سان نياڻين کي جوان ٿيڻ کان پوءِ پردو ان لاءِ نه ڪرايو وڃي ته انهن تي ٽنول ڪئي ويندي يا وري اهو بهانو ته رشتو اچڻ بند ٿي ويندو. جيئن ته پردو جوان ٿيڻ کان پوءِ فرض ٿي وڃي ٿو، انهيءَ ڪري انهيءَ فرض کان، اولاد جي محبت جي نالي تي ڪنڌ ڪڍائڻ سان الله تعالى جي نافرمانيءَ جا گنهگار ٿي وڃون ٿا، تنهن ڪري اهڙي محبت به حرام محبت آهي.

هڪ عورت کي ڳهه گهڻو پسند آهن، پر هوءَ زڪوات جي باري ۾ تمام ئي بيپرواهه آهي ته ڳهن جي اها محبت جيڪا مباح آهي، سا حرام ۾ بدلجي وڃي ٿي ته ڳهه ته خريد ڪيا وڃن، گڏ ڪيا وڃن، ڏيکاءُ جو مظاهرو ڪيو وڃي، پر انهن تي لاڳو ٿيندڙ زڪوات ادا نه ڪئي وڃي.

خاندان جي دٻاءَ ۾ اچي ميندي، ٻُڪي وغيره جي رسمن ۾ پنهنجي ڌيئرن کي سيني جي سامهون آندو، ناچ ۽ راڳ به ٿيو، ان ڪري ته جيئن خاندان وارا ناراض نه ٿي وڃن ته هاڻي اها خاندان سان مباح محبت ناجائز ٿي وئي، ڇو جو انهيءَ محبت الله ۽ ان جي رسول جي نافرمانيءَ تي اڀاريو.

مباح محبتن جو حق ان وقت ادا ٿي سگهي ٿو، جڏهن انهن کي الله تعالى جي محبتن جي فرمان ۾ رکيو وڃي ۽ انهن کي الله جي محبت سان جوڙيو وڃي.

اسان جا نوجوان نسل جهڙي طرح ڳائڻن، فلمي اداڪارن ۽ اداڪارائن جا ديوانا (fans) بڻجن ٿا، انهن کي ئي پنهنجي لاءِ مثال (ideal) ۽ نمونو (role model) بڻائن ٿا، انهن جا وڏا پوسٽر پنهنجن ڪمرن ۾

دروازن تي لڳائين ٿا، انهن جي محبت آهـون پرين ٿـا، ڇوڪـريون ڇون ٿيون Oh! I am crazy about him (هاءِ! مان ته ان لاءِ چري ٿي پئي آهيـان.)، He is my Idol (هي منهنجـو معبـود آهي) I love him !! (مـون کي هُن سـان پيـار آهي) وغـيره، اهي سـموريون حـرام محبتون آهن.

هي ڇوڪـريــون جن اداڪــارن جــون ديوانيــون ٿي پيون آهن، انهيءَ هڪ طـرفي محبت جـو گناهـه سـر تي کڻڻ کانسـواءِ ٻيـو ڪـوبـه فائـدو نـه آهي. انهيءَ کي ڇيو ويندو آهي خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ. يعني دنيا آخــرت ٻنهي جو نقصان. حرام محبت جو اهو ئي نتيجو آهي.

قرآن ڪريم فرمايو ويو آهي:

“ جنهن ڏينهن ظـالم پنهنجـا ٻـئي هٿ چٻينـدو چونـدو تـه هَيءِ ارمـان (جيڪـر) پيغمـبر واري واٽ وٺان ها (تـه چڱـو هـو). هَيءِ هَيءِ ارمـان جيڪـر فلاڻي کي دوست نه وٺان هـا.” (سـورت الفرقان: 27-28)

پسنديده محبت

رسـول الله فرمـايو: “اَلنِّکَـاحُ مِنْ سُـنَّتِيْ” يعـني نڪاح منهنجي سنت (طريقو) آهي.” (بخاري)

زال مـڙس جـو لاڳـاپو ئي ڪجهـه اهـڙو آهي جــو انهيءَ رشتي قـرب، محبت پنهنجـائپ جي چاشـني تمام ضروري آهي. سو جيڪي ڇوڪـريون پنهنجي عزت کي پنهنجي مڙس جي امانت سمجهي پنهنجي عـزت مرتبي جي حفاظت ڪنديون آهن، انهن جي اڳتي واري گهريلو زنـدگي وڏيڪ بـرڪت پـري وڻنـدڙ ٿي وينـدي آهي، ڇو جو انهن کي هن حق تسليم محبت جـو هـر پاسو خوبصورت حـيران ڪنـدڙ (surprising) لڳنـدو آهي. اهـو انهن جي صـبر پنهنجـو پـاڻ کي خواهشـن جي چڪــر مــان پــاڻ بچــائڻ جــو انعــام هونــدو آهي. ڇوڪرن لاءِ به اها ئي ڳالهه آهي. اسـان کي ڄـاڻ هئڻ گهــرجي تــه نڪــاح کــان اڳ واري محبت حــرام آهي، جڏهن ته نڪاح کان پوءِ واري اها ئي محبت الله تعـالى وٽان اجر ثواب جو سبب بڻجي ٿي.

قرآن پاڪ فرمايو ويو آهي:

“ سـندس نشـانين مـان هيءُ (بـه) آهي جــو اوهـان جي جنس مـان اوهـان لاءِ زالـون پيـدا ڪيائين ته انهن سان آرام وٺو اوهان جي وچ

 پيار ٻاجهه پيدا ڪيائين، بيشڪ، هن اُنهيءَ قوم لاءِ نشانيون آهن جيڪي ڌيان رکندا آهن.” (سورت الروم:21)

ان مان خبر پئي ته سڀ کان وڌيڪ پيارو، خوبصورت، محبت ڀريو (romantic) امُلهه رشتو زال مڙس جو آهي جنهن کي الله تعالیٰ سڀ کان پهريان خلقيو هو. انهيءَ ڪري اسلام هڪ ڇوڪري ڇوڪريءَ جي وچ پيار جو تعلق (love affair) نڪاح کان اڳ نه، پر نڪاح کان پوءِ شروع ٿيندو آهي. نڪاح کان پوءِ جيترو دل گهري مڙس سان گڏ گهمو، ڦرو، محبت وارا ڪارڊ، تحفا ڏيو، ڳالهه ڳالهه تي I love you! چئو، پنهنجي مڙس لاءِ چڱيءَ طرح سان تيار ٿيو، سينگار ڪريو، انهن سڀني ڪمن تي توهان لاءِ الله تعالیٰ وٽ اجر ثواب آهي. سڀ کان چڱي ڳالهه هيءَ ته ان تعلق نه ماءُ پيءُ جي دڙڪن جو ڊپ نه مٿن مائٽن جي اڳيان پڪڙجي پوڻ جو خوف، ڇو جو اها محبت الله تعالیٰ جي فرمانبرداريءَ تمام ضروري، جائز برڪت ڀري آهي.

رسول الله فرمايو: “اسان ٻن محبت ڪرڻ وارن جي لاءِ نڪاح کان وڌيڪ اثرائتي ٻي ڪا شيءِ نه ڏٺي.” (ابن ماجه)

محبت دوستيءَ جو حقيقي معيار

لاڀائتي دوستي رڳو اها ئي آهي جيڪا نيڪ، پرهيزگار ديندار ماڻهن سان جاري رکي وڃي، ڇو جو نيڪ ماڻهن سان دوستي رکڻ جو سڀ کان وڏو فائدو هي ٿيندو آهي ته انسان کي نيڪيون ڪرڻ جو موقعو ملي ويندو آهي. انهيءَ ڪري ٻي دين بڇڙن ماڻهن کان دوستي سان روڪيو ويو آهي.

رسول الله فرمايو:

“ماڻهو پنهنجي دوست جي دين تي هوندو آهي، تنهن ڪري هر ماڻهو کي چڱيءَ طرح جاچڻ گهرجي ته هو ڪنهن کي پنهنجو دوست بڻائي رهيو آهي.” (ترمذي)

پاڻ سڳورن نيڪ بد ماڻهن جي دوستيءَ جي فائدن نقصانن کي هڪ تمام سهڻي مثال سان سمجهايو آهي:

رسول الله جن فرمايو: “نيڪ ماڻهوءَ جي دوستيءَ جو مثال ڪستوري (هڪ قسم جو عطر)

وڪرو ڪندڙ واري سان دوستيءَ جهڙو آهي ۽ بد ڪردار ماڻهوءَ سان دوستيءَ جو مثال باهه جي ڪوري پارڻ واري سان دوستيءَ وانگر آهي. جيڪو ماڻهو ڪستوري وڪڻندڙ وٽ ويندو ته ڪستوري وڪڻندڙ يا ته پاڻ ئي ان کي ڪجهه نه ڪجهه عطر (تحفي ۾) ڏيندو يا وري هي ماڻهو پاڻ ان کان خريد ڪري وٺندو. پر جيڪڏهن انهن ٻنهي مان ڪا به هڪ ڳالهه نه ٿئي ته به کيس ڪستوريءَ جي خوشبو جو واس ته ملندو ئي ۽ جيڪو ماڻهو ڪوري پارڻ واري وٽ ويهندو ته ڪوري پارڻ وارو ان جا ڪپڙا ساڙي ويهندو ۽ جيڪڏهن سندس ڪپڙا ڪٽي نه به سڙن ته ڪوريءَ جو دونهون ته ضرور ايذائيندس.” (بخاري)

هن حديث مان اهو سبق ملي ٿو ته، جيڪو ماڻهو ڪنهن ڏاهي، قرآن ۽ سنت جي پابند عالم، نيڪ يا پرهيزگار ماڻهوءَ جي صحبت اختيار ڪندو يا قرآني درس جي مجلس ۾ اٿندو ويهندو ته ضرور نيڪي، خير، ڀلائي ۽ دين جون ڳالهيون سکندو. جڏهن هو الله ۽ ان جي رسول محمد ﷺ جو برڪت ڀريو ذڪر ٻڌندو ته سندس اندر ۾ اجري پوندو. سندس عملن جي سڌار ٿيندي ۽ دنيا آخرت سنورجي ويندي.

وري جيڪو ماڻهو بي دين ۽ گمراهه انسان کي پنهنجو دوست بڻائيندو ۽ برن ماڻهن جي سنگت اختيار ڪندو ته گناهه جون ڳالهيون ئي سکندو. عام طرح مشاهدو ڪيو ويو آهي ته نشي وارين شين، جهڙوڪ هيروئن، شراب، ڀنگ، چرس، آفيم وغيره جي عادت به انسان کي بري سنگت سبب ئي ٿيندي آهي. ڇوڪريون خراب ڇوڪرين جي سنگت ۾ اچي ڇوڪرن سان سنگت رکنديون آهن ۽ پيءُ ماءُ کي نڱي، پنهنجي سنگتين سان ملڻ وينديون آهن.

اهڙي طرح قرآن کان پري ٿي ويل ماڻهن جي مجلس ۾ ويهڻ سان انسان ڪوڙ، گلا، گاريون ۽ بيحيائيءَ جون ڳالهيون ئي سکندو آهي. هر وقت الله تعالیٰ جي نافرمان ماڻهن سان سنگت ۾ رهڻ سبب، انسان کي ان جا وڏا گناهه به ننڍڙا لڳندا آهن. اِيئن انسان هوريان هوريان انهن جي ئي عادتن ۾ رڱبو ويندو آهي، جنهن ڪري ان جي سوچ ۽ عمل، ٻئي بگڙي ويندا آهن. اهڙيءَ طرح هو نه رڳو پنهنجي دنيا، پر آخرت جو پڻ پڪو نقصان ڪري ويهندو آهي.

محبتن جا درجا

محبتن جا ٽي درجا آهن: (1) چسڪي تي آڌاريل محبت، (2) نفعي تي آڌاريـــل محبت ۽ (3) ڀلائيءَ تي آڌاريل محبت

(1) چسڪي تي آڌاريل محبت

هيءَ نفساني خواهشن ۽ گناهه تي آڌاريل محبت هوندي آهي. مخلوط گڏجاڻين، ڊرامن، فلمن، ڳائڻ وڄائڻ، واهيات ناول پڙهڻ، غير محرم ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جو پاڻ ۾ ميل جول ۽ محبت ڪرڻ، وغيره جهڙن عملن سان محبت رکڻ هن درجي جي محبت ۾ اچي وڃن ٿا. هن ناجائز محبت جو هڪ خوفناڪ انجام هي هوندو آهي ته جيئن ئي ڇوڪري جو ڇوڪريءَ مان مطلب پورو ٿيو ته، هيءَ محبت به اتي ئي پوري ٿي ويندي آهي. مطلب ته هن درجي ۾ جيڪي به محبتون اڀرن ٿيون سي سڀئي آخر ۾ گم ٿي وينديون آهن. شروع به جلدي ٿينديون آهن ۽ ختم به جلدي ٿي وينديون آهن.

(2) نفعي تي آڌاريل محبت

هن ۾ مال جي محبت، عُهدي سان محبت، يا دنياوي نفعو حاصل ڪرڻ لاءِ پنهنجي اڳواڻ سان محبت ڪرڻ شامل آهن. يعني ڪنهن ماڻهوءَ جو مرتبو ڏسي، ان وٽان ڪنهن نفعي حاصل ڪرڻ جي لالچ ۾ ان سان ملندو رهڻ، لاڳاپا وڌائڻ، آڳو پيڇو ڪرڻ وغيره. اهڙي قسم جي محبت هَوَس ۾ شروع ٿيندي آهي، ڇو جو انسان انهيءَ محبت کي شروع ڪرڻ کان اڳ پنهنجي نفعي بابت سوچيندو آهي ته ڪيس آخر ڪيترو نفعو ٿيندو. جڏهن ڪيس پڪ ٿي ويندي آهي ته پوءِ هو اڳتي وِڪ کڻندو آهي. ايئن اها محبت دير سان شروع ٿيندي آهي ۽ فائدو پورو ٿيندي ئي ختم ٿي ويندي آهي.

(3) ڀلائيءَ تي آڌاريل محبت

هيءَ محبت الله تعالى جي محبت تي آڌاريل هوندي آهي. هن محبت جو مدار ڪنهن ماڻهوءَ تي نه هوندو آهي، پر اها نج الله تعالى جي محبت هوندي آهي. انسان دنيا ۾ سڀ کان وڌيڪ پنهنجي پالڻهار سان پيار ڪندو آهي. پنهنجي پالڻهار جي پيار منجهان فرمانبرداري ڪندو آهي. پنهنجي پالڻهار لاءِ جيئندو آهي ۽ سندس ئي نالي تي مرندو آهي.

رسول الله جن جو فرمان آهي:
“جيڪو محبت ڪندو آهي ته الله تعالى جي لاءِ، ڪنهن سان ناراض ٿيندو آهي ته به الله تعالى لاءِ، ڪنهن کي ڪجهه ڏيندو آهي ته الله تعالى لاءِ ڪنهن کي نه ڏنو ته به الله تعالى جي لاءِ، ته اهڙي ماڻهوءَ پنهنجو ايمان مڪمل ڪري ورتو.” (ابودائود)
هڪ ٻي حديث رسول الله فرمايو:
“الله تعالى قيامت جي ڏينهن فرمائيندو: ڪٿي آهن منهنجي جلال جي لاءِ محبت ڪرڻ وارا؟ اڄ مان انهن کي پنهنجي عرش جي ڇانوَ جاءِ ڏيندس، جڏهن جو اڄ منهنجي ڇانوَ کانسواءِ ٻيو ڪوبه ڇانورو نه آهي.” (مسلم)
هن محبت جو اهڃاڻ هيءُ آهي ته، اها محبت الله تعالى جي نالي تي قائم ٿيندي آهي، گهڻو سگهاري، ڄٽادار گهڻي عرصي تائين هلندڙ هوندي آهي پر هن محبت هلندي انسان جو لاڳاپو الله تعالى سان ڪمزور ٿي پيو ته هيءَ محبت اتي ئي ختم ٿي ويندي آهي.

دوستيءَ جي اهميت
(قرآني آيتن جي روشنيءَ ۾)

“مومن مرد ۽ مومن عورتون، اهي سڀئي هڪ ٻئي جا سنگتي آهن، نيڪيءَ جو حڪم ڏيندا آهن برائيءَ کان روڪيندا آهن، نماز قائم ڪندا آهن، زڪوات ڏيندا آهن ۽ الله ۽ ان جي رسول جي فرمانبرداري ڪندا آهن. هي اهي ماڻهو آهن جن تي الله تعالى جي رحمت ضرور نازل ٿيندي، بيشڪ سان الله سڀني تي سوڀارو ۽ حڪيم ۽ داناءُ آهي.” (سورت التوبه: 71)

“توهان جا دوست ته حقيقت ۾ رڳو الله ۽ الله جو رسول ۽ ايمان وارا آهن جيڪي نماز قائم ڪندا آهن، زڪوات ڏيندا آهن ۽ الله جي اڳيان جهڪڻ وارا آهن، ۽ جيڪو الله ۽ ان جي رسول ۽ ايمان وارن کي پنهنجو دوست بنائي، تنهن کي خبر هجي ته الله جي جماعت ئي سوڀاري رهندڙ آهي.” (سورت المائده:55-56)

“اي ايمان وارؤ! منهنجن ۽ پنهنجي دشمنن کي دوست نه بڻايو...”

(سورت الممتحنه: 1)

“اي ايمان وارؤ! پنهنجي پيئرن ۽ پنهنجي ڀائرن کي به دوست نه بڻايو جيڪڏهن اهي ايمان تي ڪفر کي اوليت ڏين....” (سورت التوبه:23)

الله ڪهڙن ماڻهن کي دوست رکي ٿو؟

... وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿البقرة: 195﴾

“... ۽ چڱائي ڪريو، ڇوته الله چڱائي ڪندڙن کي دوست رکندو آهي.”

... إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿البقرة: 222﴾

“... بيشڪ الله توبه ڪندڙن ۽ پاڪ صاف رهڻ وارن کي پسند ڪندو آهي.”

... إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿آل‌عمران: 159﴾

“... بيشڪ الله ڀروسو رکندڙن کي دوست رکندو آهي.”

... إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿المائدة: 42﴾

“... بيشڪ الله انصاف ڪندڙن کي دوست رکندو آهي.”

... إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿التوبة: 7﴾

“... بيشڪ الله پرهيزگارن کي دوست رکندو آهي.”

... وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿آل‌عمران: 146﴾

“... بيشڪ الله صبر ڪرڻ وارن کي دوست رکندو آهي.”

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُم بُنْيَانٌ مَّرْصُوصٌ

﴿الصف: 4﴾

“بيشڪ الله انهن کي دوست رکندو آهي جي سندس واٽ ۾ (اهڙي) صف ٻڌي وڙهندا آهن (جو) ڄڻڪ اُهي هڪڙي سيهي پلتيل پِتِ آهن.”

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ﴿البقرة: 257﴾

“الله مؤمنن جو دوست آهي، کين اونداهين مان سوجهري ڏانهن ڪڍندو آهي”

الله تعالى ڪهڙن ماڻهن کي دوست ناهي رکندو؟

... إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿النحل: 23﴾

“.. بيشڪ الله وڏائي ڪندڙن کي دوست نٿو رکي.”

... إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿لقمان: 18﴾

“... بيشڪ الله ڪنهن آڪڙ ڪندڙ، پاڻ پڏائيندڙ کي دوست نٿو رکي.”

... وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿آل‌عمران: 140﴾

“... بيشڪ الله ظالمن کي دوست نٿو رکي.”

... إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿البقرة: 190﴾

“... بيشڪ الله ڏاڍائي ڪندڙن کي پسند نٿو ڪري.”

... وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿البقرة: 276﴾

“... ۽ الله ڪنهن ناشڪر، بدعمل انسان کي دوست نٿو رکي.”

... فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿آل‌عمران: 32﴾

“... بيشڪ الله ڪافرن کي دوست نٿو رکي.”

... إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿النساء: 107﴾

“... بيشڪ الله خيانت ڪندڙ ۽ عادي ڏوهاري کي دوست نٿو رکي.”

... إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿الأنعام: 141﴾

“... بيشڪ الله اسراف ڪندڙ کي دوست نٿو رکي.”

...إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿الأنفال: 58﴾

“... بيشڪ الله خيانت ڪندڙن کي دوست نٿو رکي.”

... إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿الحج: 38﴾

“... بيشڪ الله ڪنهن خيانت ڪندڙ، ناشڪر کي دوست نٿو رکي.”

... إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿القصص: 77﴾

“... بيشڪ الله فساد ڪندڙن کي دوست نٿو رکي.”

الله تعاليٰ سان محبت جي اهميت
(قرآني آيتن جي روشنيءَ ۾)

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ... ﴿البقرة: 165﴾

“۽ ماڻهن مان ڪي (اهڙا) آهن جي الله کانسواءِ (ٻين کي) الله جهڙو ڪري وٺندا آهن، الله جي پيار وانگر پيارو رکندا اٿن، ۽ جن ايمان آندو سي الله جي دوستيءَ ۾ ڏاڍا زور آهن.”

“(اي پيغمبر) چؤ ته جيڪڏهن اوهان جا پيئر ۽ اوهان جو اولاد ۽ اوهان جا ڀائر ۽ اوهان جون زالون ۽ اوهان جا مائٽ ۽ اهي مال جي اوهان ڪمايا آهن ۽ واپار جنهن جي بند ٿيڻ کان ڊڄو ٿا ۽ جايون جن کي پسند ڪريو ٿا، سي اوهان کي الله ۽ سندس پيغمبر ۽ سندس واٽ ۾ جهاد ڪرڻ کان وڌيڪ پيارا آهن ته (ايسين) ترسو جيسين الله پنهنجو عذاب آڻي، ۽ الله بي دين قوم کي (اِن خساري مان نڪرڻ جو) رستو نه ڏيکاريندو آهي.” (سورت التوبه: 24)

“(اي پيغمبر) اهڙي قوم جيڪا الله ۽ قيامت جي ڏينهن کي مڃيندي هجي، تنهن کي تون (هن وصف سان) نه ڏسندين ته جنهن الله ۽ سندس پيغمبر جي مخالفت ڪئي آهي تنهن سان دوستي رکندا هجن، توڙي جو اُهي سندن پيئر يا سندن پُٽ يا سندن ڀائر يا سندن مائٽ هجن، اِهي (مؤمن اُهي) آهن جن جي دلين ۾ الله ايمان لکيو آهي ۽ جن کي پنهنجي فيض سان سگهه ڏني اٿس، ۽ انهن کي اهڙن باغن ۾ داخل ڪندو جن جي هيٺان واهيون وهنديون آهن، هو اُنهيءَ ۾ سدائين رهندا، الله کانئن راضي ٿيو ۽ اُهي کانئس راضي ٿيا، اُهي الله جي جماعت آهن، خبردار (ٿيو ته) بيشڪ، الله جي جماعت ئي ڇُٽڻ واري آهي.” (سورت

المجادله:22)

“خبردار! الله جي پيارن کي نه ڪِي آهي ۽ نــه ڪِي اُهي غمگين رهندا.” (سورت يونس:22)

“بيشڪ، منهنجــو مــددگار اُهــو اللــه آهي جنهن ڪتاب نازل ڪيو، ۽ اُهــو نيڪن کي مــدد ڏينــدو آهي.” (سورت الاعراف:196)

رسول اللهﷺ سان محبت جي اهميت
(قرآني آيتن جي روشنيءَ ۾)

قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿آل‌عمران: 31﴾

"(اي پيغمبر) چؤ ته جي اوهين الله کي دوست رکندا آهيو ته منهنجي تابعداري ڪريو ته الله اوهان کي دوست رکندو ۽ اوهان جا گناهه اوهان کي بخشيندو ۽ الله بخشڻهار مهربان آهي."

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿الأحزاب: 56﴾

"بيشڪ الله ۽ سندس ملائڪ پيغمبر تي رحمت موڪليندا آهن، (ان جا گهڻ گهرا آهن) اي ايمان وارؤ! اوهين به مٿس صلوات پڙهو (ان جا گهڻ گهرا ٿيو) ۽ پوري طرح سلام چئو."

قرآن ڪريم سان محبت جي اهميت
(قرآني آيتن جي روشنيءَ ۾)

- "مُؤمن اُهي ئي آهن جن جون دليون جڏهن الله کي ياد ڪيو ويندو آهي (ته) ڏڄنديون آهن ۽ جڏهن سندس آيتون انهن کي پڙهي ٻڌائبيون آهن تڏهن اُهي سندن ايمان کي وڌائينديون آهن ۽ پنهنجي پالڻهار تي ڀروسو ڪندا آهن." (سورت الانفال:2)
- "چؤ ته الله جي فضل سان ۽ سندس ٻاجهه سان (هي قرآن نازل ٿيو آهي) پوءِ ان سان خوش ٿيڻ گهرجين، جيڪو گڏ ڪندا آهن تنهن

ڪان اُهو ڀلو آهي.” (سورت يونس:58)

- “ڀــوءِ جن الـلــه کي مڃيــو ۽ هن (قــرآن) کي ڇنبڙي ورتو، تن کي پنهنجي ٻاجهه ۽ فضل هيٺ سگهو داخل ڪندو ۽ پـاڻ ڏانهن ڪين سـڌو رستو ڏيکاريندو.” (سورت النساء: 175)

ايمان وارن سان محبت جي اهميت
(قرآني آيتن جي روشنيءَ □)

- “□ (مومن اهي آهن جيڪي) طعام جي احتياج هوندي مُحتاج □ يتيم □ قيدي کي (الله جي محبت □) کارائيندا آهن. (□ چوندا آهن ته) اسين ته اوهان کي الله جي واسطي کارائيندا آهيون، اوهان کان نه ڪو بدلو □ نه ڪا شڪر گذاري گهرندا آهيون۔” (سورت الدهر:8-9)
- “□ الله □ سندس پيغمبر جي فرمانبرداري ڪريو □ پاڻ □ تڪرار نه ڪريو، نه ته سست ٿيندؤ □ اوهان جي ((اتفاق جي) سگهه هلي ويندي □ صبر ڪريو، بيشڪ الله صابرن سان آهي.” (سورت الانفال:46)
- “□ الله جي رسيءَ (يعني قرآن) کي سيئي چنبڙي وٺو □ ڌاروڌار نه ٿيو...” (سورت آل عمران:103)
- “مؤمن ته سڀ ڀائر آهن، تنهن ڪري پنهنجي ٻنهي ڀائرن جي وچ □ صلح ڪريو، □ الله کان ڊڄو ته مانَ اوهان تي ٻاجهه ڪئي وڃي.” (سورت الحجرات:10)

دوستيءَ جي فضيلت
(حديثن جي روشنيءَ □)

- ابوهريره□ چوي ٿو ته رسول الله□ فرمايو: “ماڻهو پنهنجي دوست جي دين تي هوندو آهي، تنهن ڪري هر ماڻهو کي سوچڻ گهرجي ته هو ڪنهن کي پنهنجو دوست بڻائي رهيو آهي.” (ترمذي)
- رسول الله□ فرمايو: “بيشڪ الله تعالى جنهن کي پنهنجو دوست بڻائي سو ڪڏهن به خوار نه ٿيندو □ جنهن سان الله تعالى دشمني رکي سو ڪڏهن به مانَ وارو نٿو ٿي سگهي.” (نسائي)
- حضرت انس□ چوي ٿو ته رسول الله□ فرمايو: “(قيامت جي ڏينهن) تون ان سان گڏ هوندين

جنهن سان تو محبت ڪئي.” (مسلم)

- رسـول الله ﷺ فرمـايو: “پـڌو! منهنجي ابي امـان جي اولاد مان فلاڻا فلاڻا (ڪافر) منهنجـا دوسـت بلڪل نه آهن.” (مسلم)

الله تعالیٰ جي راضپي لاءِ محبت ڪرڻ جي فضيلت
(حديثن جي روشنيءَ ۾)

ابو هريره چوي ٿو ته مان رسول الله سان گڏ هئس. پاڻ سڳورن فرمايو: "جنت ۾ ياقوت جي ٿنڀن تي ٻڌل زمرد جون ماڙيون آهن جن جا دروازا کُليل آهن ۽ اهي اهڙا ته چمڪندڙ آهن جيئن ٻرندڙ ستارا چمڪندا آهن." اصحاب سڳورن عرض ڪيو: "اي الله جا رسول ()! انهن ماڙين ۾ ڪير رهندا؟" پاڻ سڳورن فرمايو: "الله جي لاءِ پاڻ ۾ محبت ڪندڙ ۽ الله جي لاءِ هڪ ٻئي وٽ ويهندڙ ۽ الله جي لاءِ هڪ ٻئي سان ملاقات ڪندڙ." (بيهقي)

ابو امامه روايت ڪري ٿو ته رسول الله فرمايو: "جنهن ٻانهي الله تعالیٰ جي لاءِ ڪنهن ٻانهي سان محبت ڪئي تنهن پنهنجي رب ذوالجلال کي مان ڏنو." (مسند احمد)

معاذ بن جبل چوي ٿو ته مون رسول الله جن کي فرمائيندي ٻڌو: "الله تعالیٰ فرمائي ٿو ته منهنجي لاءِ پاڻ ۾ محبت ڪرڻ وارن لاءِ، منهنجي لاءِ پاڻ ۾ گڏجي سڏجي ويهڻ وارن لاءِ، منهنجي لاءِ هڪ ٻئي سان ملاقات ڪرڻ وارن جي لاءِ ۽ منهنجي لاءِ هڪ ٻئي تي خرچ ڪرڻ وارن لاءِ منهنجي محبت واجب ٿي وڃي ٿي." (موطا امام مالڪ)

عبدالله بن مسعود روايت ڪري ٿو ته رسول الله فرمايو: "بيشڪ، ايمان (جي نشانين) مان اهي ته ڪو ماڻهو ٻئي سان رڳو الله تعالیٰ جي راضپي ۽ خوشنوديءَ جي لاءِ محبت ڪري، جڏهن ته ٻئي ماڻهوءَ ڪيس مال (دنياوي فائدو وغيره ڪجهه به) نه ڏنو هجي. رڳو الله تعالیٰ جي لاءِ محبت ڪرڻ، اهو ايمان (جو ڪامل درجو) آهي." (طبراني)

معاذ بن جبل چوي ٿو ته مون رسول الله کي هيئن فرمائيندي ٻڌو آهي: "الله تعالیٰ فرمائي ٿو ته: منهنجي جلال جي ڪري پاڻ ۾محبت ڪرڻ وارا اهڙن نور جي منبرن تي هوندا جنهن جي نبي ۽ شهيد به واکاڻ ڪندا." (ترمذي)

ابــوهريره ڪــان روايت آهي تــه نــبي ڪـــريم جن فرمــايو: “هڪ مــاڻهو پنهنجي ڀــاءُ ســان ملڻ لاءِ ان جي ڳــوٺ وڃي رهيــو هــو. اللـــه تعــالیٰ ان جي دڳ هڪ ملائڪ بيهاري ڇڏيو. جڏهن ملاقــاتي اتي پهتــو تــه ملائڪ ان کان پڇيو: “ڪيڏانهن پيو وڃين؟” ملاقاتي جواب ڏنو: “مان فلاڻي ڳوٺ ڏانهن پيو وڃان، اتي منهنجو ديـني ڀــاءُ رهندو آهي.” ملائڪ چيو: “ڇا ان جــو تنهنجي مٿــان ڪــو ٿـــورو ٿيـــل آهي جنهن ڪي لاهڻ پيـــو وڃين؟” ملاقـــاتي جواب ڏنو: “نه! ڪوبه ٿورو ناهي. مان ان سان رڳو الله تعــالیٰ جي لاءِ محبت ڪريــان ٿــو.” ملائڪ چيــو: “مــان توڏانهن الله جو موڪليـل ملائڪ آهيـان (تـوکي ٻـڌائڻ آيو آهيان ته) الله تعالیٰ به توسان ايئن ئي محبت ڪــري ٿو جيئن تون رڳــو اللــه تعــالیٰ جي لاءِ پنهنجي ديـني ڀــاءُ سان محبت ڪرين ٿو.” (مسلم)

رسول الله فرمايو: “ايمان جــو لطــف ان مــاڻهوءَ کي نصيب ٿيندو، جنهن جي دل الله ان جي رسول جي محبت سڀني کان وڌيڪ هوندي جنهن به مـــاڻهوءَ ســـان محبت هجي رڳـــو اللـــه تعـــالیٰ جي لاءِ هجي.” (بخاري)

رسول الله فرمــايو: “اللــه تعــالیٰ فرمــائي ٿــو تــه جنهن منهنجي دوستن سان دشــمني ڪــئي، منهنجــو ان جي خلاف جنگ جو اعلان آهي.” (بخاري)

ابوذر کان روايت آهي ته رســول الله اســان وٽ آيا فرمايو: “خــبر اٿــوَ تــه اللــه تعــالیٰ وٽ ســڀ کــان وڌيڪ پيارو عمل ڪهڙو آهي؟” ڪنهن جواب ڏنو: “نماز زڪوات” ڪنهن عرض ڪيو “جهاد” نبي ڪـــريم جن فرمايو: “الله تعــالیٰ وٽ ســڀ کــان وڌيڪ پيــارو عمــل هيءُ آهي ته الله تعالیٰ جي رضامنديءَ لاءِ محبت ڪئي وڃي الله جي راضپي لاءِ ڪاوڙ ڪئي وڃي.” (احمد)

عباده بن صامت چوي ٿو تــه رســول الله فرمــايو: “جيڪو ماڻهو الله سان ملاقات کي پيارو رکي ٿو تــه اللــه تعالیٰ به ان ســان ملڻ کي پيــارو رکي ٿــو. جيڪــو مــاڻهو الله تعالیٰ سان ملڻ کي پسند نٿو ڪري ته الله تعالیٰ بــه ان سان ملڻ پسند نٿو ڪــري.” (مسلم)

عمر چوي ٿو ته رسول الله فرمايو: “اللــه تعــالیٰ جي ٻانهن مان ڪي اهــڙا مــاڻهو بــه آهن جيڪي نــه نــبي هوندا، نه شهيد هوندا، پر قيــامت جي ڏينهن اللــه تعــالیٰ انهن کي اهــڙن انعــامن ســان نوازينــدو جن کي نــبي

شهيد به واڪاڻ جي نظر سان ڏسندا.” اصحاب سڳورن عرض ڪيو: “اي الله جا رسول (ﷺ)! اهي ڪير ماڻهو هوندا؟” پاڻ سڳورن ﷺ فرمايو: “اِهي اُهي ماڻهو هوندا جيڪي بنا ڪنهن مٽي مائٽي يا مالي ڏيتي ليتيءَ (جي لالچ) جي رڳو الله تعالى جي رحمت (ڪي ماڻڻ لاءِ) هڪ ٻئي سان محبت ڪن ٿا. الله جو قسم! انهن جا منهن نوراني هوندا ۽ اهي نور جي منبرن تي ويٺل هوندا. ان وقت جڏهن ماڻهو ڊپ ۾ هوندا ته انهن کي ڪنهن به قسم جو ڊپ نه هوندو. جڏهن ماڻهو ڏک ۾ گهيريل هوندا ته انهن کي ڪو به ڏک نه هوندو. ان کان پوءِ رسول الله ﷺ جن هيءَ آيت تلاوت فرمائي: “أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿يونس: 62﴾” (ٻڌو! الله جي دوستن کي نه ڪو ڊپ هوندو، نه ڳڻتي.”

ابوهريره ﷺ چوي ٿو ته رسول الله ﷺ فرمايو: “الله تعالى جڏهن ڪنهن ٻانهي سان محبت ڪندو آهي ته جبرائيل کي گهرائي فرمائيندو آهي ته مان فلاڻي ماڻهوءَ سان محبت ڪريان ٿو، تون به ان سان محبت ڪر. ايئن جبرائيل به ان سان محبت ڪرڻ لڳندو آهي ۽ (گڏوگڏ) آسمان ۾ اعلان ڪندو آهي ته فلاڻي ماڻهوءَ سان الله تعالى محبت ڪري ٿو، توهان به ان سان محبت ڪريو. ايئن (سمورا) آسمان وارا به ان سان محبت ڪرڻ لڳندا آهن. پوءِ زمين ۾ ڪيس مانُ ڏنو ويندو آهي.” (مسلم)

انس ﷺ کان روايت آهي ته مون نبي ڪريم ﷺ کي فرمائيندي ٻڌو: “الله جي گهرن کي آباد ڪرڻ وارا ۽ انهن جي خدمت ڪرڻ وارا الله تعالى جا دوست ۽ پيارا آهن.” (طبراني)

عبدالله بن مسعود ﷺ کان روايت آهي ته رسول الله ﷺ فرمايو: “الله تعالى جهڙيءَ طرح توهان انسانن ۾ روزي ورهائي آهي، اهڙيءَ طرح سان اخلاق به ورهائي ڇڏيا آهن. الله تعاليٰ دنيا ته سڀني کي ڏيندو آهي، انهن ماڻهن کي به جن کي پيارو رکندو آهي ۽ انهن کي به جن کي هو پسند نٿو ڪري، پر دين تي هلڻ جي توفيق رڳو انهن کي ڏيندو آهي جن سان کيس محبت هوندي آهي؛ ته جن کي هن دين بخشيو سمجهو ته اهي الله جا پيارا آهن.” (مسند احمد)

رسول الله ﷺ سان محبت جي

فضلت

(حديثن جي روشنيءَ □)

ابــو هريــره□ كــان روايت آهي تــه رســول الله□ فرمـايو: “مـون كـان پـوءِ منهنجي امت جا كي مـاڻهو اهڙا پيدا ٿيندا جيكي مون سان ايتري تـه محبت كنـدڙ هوندا جو انهن مان كو اها به خواهش ركندو ته پنهنجو گهر ٻار □ مال متاع سڀ كجهه صـدقو كـري ڇـڏي.” (مسلم)

انس بن مالك□ چوي ٿو ته هك ماڻهو رسـول الله□ جي خدمت □ حاضـر ٿيـو □ عـرض كيـو: “اي اللـه جـا رسول□! قيامت كڏهن ايندي؟” پاڻ□ كانئس پڇيو: “تو قيامت جي لاءِ كهـڙي تيـاري كـئي آهي؟” اُن مـاڻهوءَ عرض كيو: “الله □ ان جي رسـول□ جي محبت.” پـاڻ □ فرمايو: “تـون پـك سـان انهن سـان گـڏ هونـدين جن سان تو محبت كئي هوندي.” انس□ چوي ٿو ته اسـلام آڻڻ كان پوءِ اسان كي جيتري خوشي ان ڳالهـه تي ٿي، ايتري خوشي ٻي كنهن ڳالهه تي نه ٿي. (مسلم)

عباس□ كـان روايت آهي تـه رسـول الله□ فرمـايو: “ان ماڻهوءَ ايمان جو صحيح لطف ماڻيو جيكو الله جي رب هئڻ تي، اسـلام جي دين هئڻ تي □ محمـد(□) جي رسول هئڻ تي راضي ٿيو.” (مسلم)

عائشه□ كان روايت آهي ته هك ماڻهو نبي كـريم□ جي خدمت □ حاضر ٿيو □ عرض كيائين: “اي اللـه جـا رسـول□! مـان توهـان(□) كي پنهنجي سـاهه كـان بـه وڌيك پيار كريان ٿو □ پنهنجي پُٽ كان به وڌيك محبت كريان ٿو. جڏهن گهر □ هوندو آهيان □ توهـان جي يـاد ايندي آهي ته ان وقت تائين قرار ناهي ايندو جيسـتائين توهان جي خدمت م اچي توهان جو ديدار نه كريان پر جڏهن مون كي پنهنجو □ توهان(□) جو مـوت يـاد اينـدو آهي ته سمجهندو آهيان ته جنت □ داخـل ٿيڻ كـان پـوءِ توهـان(□) نـبين سـڳورن سـان گـڏ مثـاهين درجي تي هوندا □ مان جيكڏهن جنت □ داخل به ٿيس ته (هيٺئين درجي □ هئڻ كـري) ڊڄان ٿو تـه توهـان (□) جـو ديـدار كـري نه سگهندس.” نبي كـريم□ پنهنجي اصـحابي جي ان ڳالهه جـو جـواب ان وقت تـائين نـه ڏنـو جيسـتائين جبرائيل هيٺين آيت كڻي نه آيو:

“۽ جيڪي الله ۽ پيغمبر جي تابعداري ڪندا سي انهن سان گڏ رهندڙ آهن جن تي الله فضل ڪيو آهي (يعني) پيغمبر ۽ صديق ۽ شهيد ۽ صالح، ۽ اُهي چڱا سنگتي آهن. (سورة النساء:69)” (طبراني)

ايمان وارن سان محبت جي فضلت
(حديثن جي روشنيءَ ۾)

- نعمان بن بشير کان روايت آهي ته رسول الله فرمايو: “تون مسلمانن کي پاڻ ۾ ٻاجهه ڪرڻ، محبت ڪرڻ ۽ هڪ ٻئي ڏانهن جهڪڻ ۾ ايئن ڏسندين جيئن جسم جو حال هوندو آهي ته جيڪڏهن (جسم جي) ڪنهن هڪ عضوي ۾ ڪا بيماري ٿي پوندي آهي ته جسم جا باقي سمورا عضوا بي آرامي ۽ بخار ۾ ورتجي ويندا آهن.” (بخاري ۽ مسلم)
- ابو هريره کان روايت آهي ته رسول الله فرمايو: “هڪ مومن ٻئي مومن جو آئينو آهي ۽ هڪ مومن ٻئي مومن جو ڀاءُ آهي. ان جي نقصان (واري ڪم) کان ان کي روڪيندو آهي ۽ ان جي هر پاسي کان حفاظت ڪندو آهي.” (ابوداؤد)
- ابوذر کان روايت آهي ته رسول الله فرمايو: “توهان جو پنهنجي مسلمان ڀاءُ جي لاءِ مسڪرائڻ به صدقو آهي.” (ترمذي)
- ابن عمر کان روايت آهي ته رسول الله فرمايو: “جيڪو ماڻهو پنهنجي ڀاءُ کي مهل تي ڪم اچي، الله تعالى ان جي ضرورت جي وقت مدد ڪندو.” (بخاري ۽ مسلم)
- ابودرداء کان روايت آهي ته رسول الله فرمايو: “جيڪي به ماڻهو پاڻ ۾ هڪ ٻئي جي غير موجودگيءَ ۾ الله تعالى جي رضامنديءَ جي لاءِ محبت ڪندا ته انهن ٻنهي مان الله تعالى جو وڌيڪ پيارو اهو آهي جيڪو پنهنجي ساٿيءَ سان وڌيڪ محبت ڪندو هجي.”

(طبراني)

- ابوهريرهؓ کان روايت آهي ته رسول اللهﷺ فرمايو: "توهان جنت ۾ نٿا وڃي سگهو جيستائين مؤمن نه بڻجي وڃو ۽ توهان ان وقت تائين مومن نٿا ٿي سگهو جيستائين پاڻ ۾ هڪ ٻئي سان محبت نه ڪريو. ڇا مان توهان کي اهڙو عمل نه ٻڌايان جنهن جي ڪرڻ سان توهان جي وچ ۾ محبت پيدا ٿي پوي؟ اهو عمل هيءُ آهي ته سلام کي پاڻ ۾ گهڻو پکيڙيو." (مسلم)
- ابن عمرؓ فرمائي ٿو ته رسول اللهﷺ منبر تي وڃنا ۽ تمام وڏي آواز سان فرمايائون: "اي اهي ماڻهؤ جن زباني اسلام قبول ڪيو آهي ۽ ايمان توهان جي دلين ۾ داخل نه ٿيو آهي! توهان مسلمان ڀاءُ کي نه ايذايو ۽ نه انهن کي لڄايو. نه انهن جا عيب ڪولڻ پويان لڳو. جيڪي ماڻهو پنهنجي مسلمان ڀاءُ جا عيب ڪوليندا ته الله انهن جا عيب ڪوليندو ۽ جنهن جا عيب الله تعالى کولي تنهن کي خوار ڪري ڇڏيندو، پوءِ ڀلي ڇو نه گهر جي اندر ويٺل هجي." (ترمذي)
- ابو ايوب انصاريؓ کان روايت آهي ته رسول اللهﷺ فرمايو: "ماڻهو جي لاءِ جائز نه آهي ته هو پنهنجي ڀاءُ سان ٽن راتين کان وڌيڪ لاڳاپا ٽوڙي رکي جو ٻئي رستي ۾ هڪ ٻئي سان ملن ته منهن ڦيري ڇڏين ۽ انهن ٻنهي ۾ ڀلو اهو آهي جيڪو سلام ۾ اڳرائي ڪري. (بخاري ۽ مسلم)
- رسول اللهﷺ فرمايو: "ناتا ٽوڙڻ وارو (يعني مٽي مائٽي ڇنڻ وارو) جنت ۾ داخل نه ٿيندو." (بخاري)
- رسول اللهﷺ فرمايو: "مان ان ماڻهوءَ کي جنت ۾ گهر ڏيارڻ جي ذميواري کڻان ٿو جيڪو حق تي هئڻ باوجود جهيڙو ڇڏي ڏئي." (ابوداؤد)
- نعمان بن بشيرؓ کان روايت آهي ته رسول اللهﷺ فرمايو: "دوستي، ٻڌي ۽ ٻاجهه ڪرڻ جي معاملي ۾ ايمان وارن جو مثال هڪ جسم جهڙو آهي. جڏهن جسم جي ڪنهن به ڀاڱي ۾ تڪليف ٿيندي آهي ته سمورو جسم اها تڪليف محسوس ڪندو آهي." (مسلم)

نيڪ ماڻهن سان محبت جي فضيلت
(حديثن جي روشنيءَ ۾)

عبدالله بن مسعود کان روايت آهي ته هڪ ماڻهو رسول الله جي خدمت ۾ حاضر ٿيو ۽ عرض ڪيائين: “اي الله جا رسول(ﷺ)! توهان ان ماڻهوءَ جي باري ۾ ڇا ٿا چئو جيڪو اهڙن نيڪ ماڻهن سان محبت ڪري ٿو جن جي نيڪ عملن کي هو ڇاڻي ٿو.” پاڻ ڪريم ﷺ جن فرمايو: “قيامت جي ڏينهن هو انهن ماڻهن سان هوندو جنهن سان هن کي محبت هوندي.” (مسلم)

ڪافرن سان دوستيءَ کان روڪڻ جو حڪم
(قرآني آيتن جي روشنيءَ ۾)

جيڪي ڪافر يا اسلام جا انڪاري مسلمانن سان ڪينو رکن ٿا، توحيد جي ۽ اسلام جي پرچار سان ڪينو رکن ٿا ۽ ان ۾ رڪاوٽون وجهن ٿا يا مسلمانن کي ايذائين ٿا، اهڙن ڪافرن ۽ منڪرن کان قرآن حڪيم ۾ خبردار ڪيو ويو آهي ته اهڙن ماڻهن کي پنهنجو رازدار دوست ۽ محبتي نه بڻايو.

چئن قسم جا لاڳاپا هوندا آهن جيڪي ڪنهن به قوم سان رکي سگهجن ٿا. اچو ته اسلامي نقطه نگاهه کان ڏسون ته انهن ۾ ڪافرن سان ڪهڙا جائز آهن ۽ ڪهڙا منع ڪيل آهن.

(1) همدرديءَ وارو لاڳاپو

- ڪنهن به ضرورتمند غير مسلم سان همدردي ڪري سگهجي ٿي.
- انهن جي گهُرجن کي به پورو ڪري سگهجي ٿو.
- ڪو بکيو آهي ته کاڌو کارائجي ۽ مددگاري ڪجي.
- مسلمان ڊاڪٽر انهن جو علاج به اعليٰ انساني همدرديءَ جي بنياد تي ڪري.
- ديني مقصدن کي سامهون رکندي پاڙيسري حقن سميت بيماريءَ ۾ انهن جي عيادت به ڪجي.

- انس ؓ کان روايت آهي ته هڪ يهودي ڇوڪرو نبي ڪريم ﷺ جي خدمت ڪندو هو. هو بيمار ٿي پيو تـه پاڻ سڳورن ﷺ جن ان کان پڇڻ ويا. (طبيعت پڇڻ کان پوءِ) ان کي فرمايـائون: “مسـلمان ٿيءُ” تـه هو مسلمان ٿي ويو. (بخاري)

(2) ڪاروبار ۽ ڏيتي ليتي

غـير مسـلم سـان واپـار ڪـرڻ، ڪاروبـار ڪـرڻ، صـنعتڪاري ڪـرڻ جي اجـازت آهي. انهن جي ادارن ۾ نـوڪري بـه ڪـري سـگهجي ٿي. ڪاروبـار، وهنـوار ۽ ڏيوٺيءَ ۾ مسلمانن کي گهرجي تـه مثـالي نمونـو پيش ڪن.

غير مسلم استاد يا انهن جي اسڪولن مان دنيـاوي تعليم به پرائي سگهجي ٿي.

اهڙي طرح سان گهرن ۾ عيسائي، هندو يا پارسـي مذهب وارن کي ملازم پڻ رکي سگهجي ٿو. انهن سان به اهڙي هلت هلجي جو اعليٰ انساني قدرن جو مثـالي نمونو سامهون اچي.

ابـوهريره ؓ کـان روايت آهي تـه رسـول الله ﷺ فرمـايو: “حڪمت مومن جو گم ٿيل ورثـو آهي، تنهن ڪـري مـومن کي اها جتان به ملي ته هو ئي ان جـو وڌيڪ حقـدار آهي.” (ترمذي)

(3) آڌرڀاءُ

ڪـافرن سـان سـهٽي سـلوڪ سـان پيش اچڻ ۾ جيڪڏهن مهمان ٿي اچن ته انهن جو آڌرڀاءُ ڪـرڻ جـائز آهي. اسـان کي مثـالي اخلاق جـو مظـاهرو ڪـرڻ گهرجي.

جيڪڏهن ڪو غير مسـلم پاڙيسـري آهي تـه پلائيءَ جو انساني رويـو رکجي. اسـلام جـو سـهٽو تصـور انهن اڳيان آڻڻ لاءِ ڪين سوکڙيون به ڏئي سگهجن ٿيون.

(4) ياري دوستي

سـاڻن رواجي تعلقـات ڪانسـواءِ رازداريءَ جي دوستي بلڪـل منـع آهي ۽ انهن سـان قلـبي تعلـق نٿـو رکي سگهجي. انهن تي ويسـاهه ڪـري، پنهنجـا مسـئلا انهن سان سلڻ جي به اجـازت نـه آهي. البت دنيـا جي وهنـوار ۽ ڏيـتي ليـتيءَ ۾ سـپني سـان اعليٰ اخلاق جـو مظاهرو ڪرڻ گهـرجي. انهن ڪـان متـاثر ٿي، انهن کي

پنهنجي لاءِ نمونو (role model) بڻائڻ، انهن جهڙو حال ۾ حليو بنائڻ کان به منع ڪئي وئي آهي.

شيطان جي دوستيءَ کان بچڻ جو حڪم

قرآن ڪريم ۾ الله تعالى ڪيترين ئي جاين تي شيطان جي شرارتن ۾ ان جي ٻڇڙائين کان اسان کي واقف ڪندي چتائيءَ سان ٻڌايو آهي ته شيطان اسان جو پڌرو دشمن آهي.

قرآن پاڪ ۾ الله تعالى فرمايو آهي:

> “بيشڪ، شيطان اوهان جو ويري آهي تنهن ڪري اُن کي ويري (ڪري) وٺو، (هو) پنهنجي ٽولي کي رڳو هن لاءِ سڏيندو آهي ته دوزخين مان ٿين.” (سورة فاطر:6)

اصل ۾ هو اسان جي اکين کان اوجهل آهي، جنهن ڪري اسان ان جي وسوسن جو شڪار ٿي ويندا آهيون. ان ڪري ئي هو اسان وٽ دشمن بڻجي نه، پر دوست بڻجي اچي ٿو. همدردي ۾ خيرخواهيءَ جي اوٽ ۾ اسان کي گناهن ۾ ڦاسائيندو آهي، تنهن ڪري اسان کي پنهنجي دشمن جي سڃاڻ هئڻ گهرجي. ان جو سڀ کان سؤلو طريقو هيءُ آهي ته اسان قرآن ۾ حديث جي وسيلي ان جي نڳيءَ ۾ ڊوهه کي سمجهون.

قرآن پاڪ ۾ ارشاد ٿيل آهي:

> “اهو (شيطان) ماڻهوءَ کي چوندو آهي ته ڪافر ٿيءُ، پوءِ جنهن مهل ماڻهو ڪافر ٿيو (تنهن مهل هو) چوندو آهي ته بيشڪ آءٌ توکان بيزار آهيان، آءٌ پنهنجي پالڻهار الله کان ڊڄان ٿو.” (سورة الحشر:16)

هڪ ٻي جاءِ تي فرمايو ويو ته آخرت ۾ شيطان چوندو:

> “(قيامت جي ڏينهن) شيطان چوندو ته الله اوهان سان سچو انجام ڪيو هو ۾ مون اوهان سان (ڪوڙو) وعدو ڪيو هو، پوءِ اوهان سان

نه پاڙيم، مون کي اوهان تي اوهان جي سڏڻ کانسواءِ (ٻيو ڪو) زور نه هو، پوءِ اوهان منهنجو چيو قبول ڪيو، تنهن ڪري مون کي ڇڻ ڦٽ نه ڪريو ۽ (هاڻي) پاڻ کي ڇڻ ڦٽ ڪريو." (سورة ابراهيم:22)

شيطان جو قيامت جي ڏينهن اهو ئي ڪرو جواب هوندو، تنهن ڪري اسان کي دنيا ۾ ئي ان جي دوستيءَ کان پاسو ڪرڻ گهرجي ته جيئن آخرت ۾ پڇتاءَ کان بچاءُ ٿي وڃي.

رسول الله ﷺ فرمايو: "مان توهان کي حڪم ڏيان ٿو ته الله کي وڌ کان وڌ ياد ڪريو ۽ ذڪر جو مثال ايئن آهي جيئن ڪنهن ماڻهوءَ جا دشمن تمام تيزيءَ سان ان جي ڪڍ هجن، ايستائين جو اهو ماڻهو ڀڄي وڃي هڪ سگهاري ڪوٽ ۾ پناهه وٺي ۽ دشمنن جي هٿان پڪڙجي وڃڻ کان بچي وڃي. ايئن ٻانهو شيطان کان ڇوٽڪارو ماڻي نٿو سگهي پر الله تعالى جي ياد جي سهاري." (ترمذي)

معاذ بن جبل ؓ کان روايت آهي ته رسول الله ﷺ فرمايو: "جيئن ٻڪرين جو دشمن بگهڙ آهي ۽ ٻنهنجي ڌڻ مان جدا ٿي وڃڻ وارين ٻڪرين جو آسانيءَ سان شڪار ڪري وٺندو آهي، ايئن ئي شيطان به هڪ بگهڙ وانگر آهي. جيڪڏهن انسان جماعت ۾ ڳنڍجي نه رهن ته انهن کي جدا جدا آسانيءَ سان شڪار ڪري وٺندو آهي. سو اي ماڻهؤ! جدا جدا واٽن تي نه هلجو پر توهان لاءِ ضروري آهي ته جماعت ۽ عام مسلمانن سان گڏ رهجو." (مسند احمد)

نيڪ محبت ماڻڻ جون مسنون دعائون

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُکَ حُبَّکَ وَ حُبَّ مَنْ يُّحِبُّکَ وَالْعَمَلَ الَّذِيْ يُبَلِّغُنِيْ حُبَّکَ

"اي الله! مان توکان سوال ڪريان ٿو تنهنجي

محبت جو ۽ ان ماڻهوءَ جي محبت جو جيڪو توسان محبت ڪري ٿو ۽ اهڙي عمل جي محبت جو جيڪو مون کي تنهنجي محبت جي لائق بڻائي.” (ترمذي)

اَللّٰهُمَّ اِنّيْ اَعُوْذُبِکَ مِنْ يَّوْمِ السُّوْءِ وَمِنْ لَّيْلَةِ السُّوْءِ وَمِنْ سَاعَةِ السُّوْءِ وَمِنْ صَاحِبِ السُّوْءِ وَمِنْ جَارِ السُّوْءِ فِيْ دَارِ الْمَقَامَةِ

“اي الله! مان ڏينهن جي برائي، رات جي برائي، گهڙيءَ جي برائي، سنگتيءَ جي برائي ۽ رهڻ واري هنڌ جي پاڙيسريءَ جي برائيءَ کان تنهنجي پناهه ۾ اچان ٿو.” (طبراني)

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ حُبَّکَ وَحُبَّ مَنْ يَّنْفَعُنِيْ حُبُّهٗ عِنْدَکَ اَللّٰهُمَّ مَا رَزَقْتَنِيْ مِمَّآ اُحِبُّ فَاجْعَلْهُ قُوَّةً لِّيْ فِيْمَا تُحِبُّ اَللّٰهُمَّ مَا زَوَيْتَ عَنِّيْ مِمَّآ اُحِبُّ فَاجْعَلْهُ فَرَاغًا لِّيْ فِيْمَا تُحِبُّ

“اي الله! مون کي پنهنجي محبت عطا ڪر ۽ هر اها محبت (عطا ڪر) جيڪا مون کي تنهنجي ويجهو ٿيڻ ۾ فائدو ڏئي. اي الله، جيڪو ڪجهه تو مون کي عطا ڪيو آهي جنهن سان مان محبت ڪريان ٿو، تون ان کي انهن ڪمن ڪرڻ جو ذريعو بڻاءِ جن سان تون محبت ڪرين ٿو. اي الله! جيڪو ڪجهه تو مون کان ورتو جنهن سان مان محبت ڪريان ٿو، تون ان کي منهنجي لاءِ بي نيازيءَ جو ڪارڻ بڻاءِ انهن ڪمن لاءِ جن سان تون محبت ڪرين ٿو.” (ترمذي)

aa

(هن ڪتاب جو ليکک ابوالفضل نور احمد ميمڻ آهي، پاڻ حڪمت قرآن انسٽيٽيوٽ جو ڊائريڪٽر آهي.)